

Kravařsko - Kuhländchen Krátký historický přehled

Franz Chocholatý Gröger Bc.

Území podél horního toku Odry v délce dvaadvaceti kilometrů a v šíři dvanácti kilometrů mezi pohořím Jeseníku (*Altwatergebirge*) a Beskyd (*Beskiden*) se nazývá **KRAVAŘSKO - KUHLÄNDCHEN**. Na jihu ohraničuje jeho území spojnice Ženklaava (*Senftleben*) – Bludovice (*Blauendorf*), tvořící do roku 1945 jižní hranici německého jazykového poloostrova (*schlesisch*). Spojnice pak pokračuje na západ přes Lučice (*Lutschitz*) k Jeseníku nad Odrou, dříve Německý Jeseník (*Deutsch Jassnik*) a vsi Dolní Vražné (*Gross Petersdorf*), aby se zde napojila na výběžek fulneckého panství, který hluboce proniká do Slezska (Opavské vévodství), a pokračuje směrem na Jistebník (*Stiebzig*), který je hraniční obcí německého jazykového poloostrova na severu. Východní spojnicí, která se kryje s jazykovou hranicí, tvoří obce Mošnov (*Engelswald*), Skorotín (*Gurtendorf*), Sedlnice (*Sedlnitz*) – Ženklaava. Souvislé německé osídlení je zde přerušeno českými jazykovými ostrůvky Studénka – Pustějov a Libhošť – Rybí.

Název tohoto kraje pochází od rodu pánů z Kravař, kteří zde vytvořili počátkem 14. stol. rozsáhlé dominium, které jim patřilo až do roku 1434. V této době patřilo Fulnecko k vévodství Opavskému a zbytek dominia příslušel k Moravě. Německý název vznikl nesprávným překladem či nepochopením historických souvislostí. Většinu území tvořily obce německého jazykového poloostrova, který se utvářel v době kolonizace ve 13. a 14. stol. a stabilizoval se v 15. století.

Do **KRAVAŘSKA** jsou velmi často zahrnovány i německé obce na **ODERSKU**, které však nebyly v držení rodu z Kravař. Německá literatura se různí v zařazení obcí do této oblasti. K rozšíření původního **KRAVAŘSKA** o další obce dochází v průběhu druhé poloviny 19. stol. a první poloviny 20. stol.. V březnu 1918 se objevuje návrh inspektora německých zemědělských družstev Himlera na zavedení krajského zřízení na Moravě a jedním z krajů měl být **kraj kravařský (Kuhländchen)** s okresy Nový Jičín, Fulnek, Odry, Vítkov, Hranice (německé obce) a Moravskou Ostravou.

Hospodářskými centry **KRAVAŘSKA** jsou města Nový Jičín (*Neutitschein*) a Fulnek, které byly také centry obou kravařských panství ve 14. a 15. stol.

V souvislém zalesněném území Poodří je ve 12. stol. doložená existence obchodní stezky vedoucí z Hranic přes Starý Jičín a Příbor na Krakovsko. Zde se také nacházejí první předkolonizační osady. Existenci souvislého zalesnění potvrzují místní jména prvních kolonizačních osad s německou příponou – **wald** (Stachenwald, Engelswald, Kunwald, Botenwald). Během 13. stol., zejména po odražení tatarského vpádu do střední Evropy ve čtyřicátých letech 13. stol., zesílil mohutný kolonizační proces. Hlavní kolonizační proud směřoval do hornatějších oblastí severní a severovýchodní Moravy a na Holarovicko (Opavsko). Souvisí rovněž s rozvojem těžby rud v horských oblastech. Na **KRAVAŘSKU** zahájili kolonizaci Lichtenburkové (Fulnecko), Arnold von Hückeswagen (1240 Starý Jičín) a olomoucký biskup Bruno von Schaumburg. Německé kolonizaci předcházela v některých oblastech kolonizace slovanská a z místních jmen lze vyvodit, že byla velmi řídká. V poslední čtvrtině 13. stol. následovala silnější kolonizace německá, při které byly často vedle již existujících slovanských sídel zakládány osady německé; tyto osady později splynuly v jeden celek (Kujavy - Klantendorf, Pohofíky - Schimmelsdorf, Pustějov - Petersdorf a další).

Lichtenburkové zahájili velkou kolonizaci na Fulnecku a z listin z roku 1293 známe město a hrad Fulnek a obce Jerlovice (*Gerlaci*), Jílovec (*Gilowecz*), Děrné (*Thyerna*), Kujavy (*Clementis villa*), Stachovice (*Stachinwalde*), Suchdol (*Cuchental*) a z roku 1294 Butovice (*Botenwald*). Fulnek je typický kolonizační produkt - město a hrad vznikaly současně a roku 1293 je již městem se všemi atributy. Vesnická kolonizace je ukončena a vsi mají **půdorys lesní lánové vsi**.

Počátky dominia ležícího východně od Odry jsou spojeny s hradem Starý Jičín (1278 *Gyczin*) a Příborem (*Freiberg*), patřícím hrabatům z Hückeswagenu. Především obce Sedlnice, Mošnov, Bartošovice (1392 *Parsdorf*) mají **půdorys lesní lánové vsi**. Po násilném zásahu biskupa Bruna ze Schaumburgu bylo panství hrabat ztenčeno a roztrženo, jak o tom svědčí listina z roku 1267. Potomci Arnolda z Hückeswagenu se stali biskupskými leníky. Z této doby jsou známy osady Skorotín (1278 - *Scorotin*), Sedlnice (1299 *Cedlitz*). Na kolonizaci z Durynska ukazuje místní jméno Zenkleb (Ženklaava).

Páni z Kravař pokračují v kolonizační politice a před rokem 1320 založil Vok z Kravař město *Wagstadt - Bílovec*. Dvojménost svědčí o tom, že zde v době lokace existovala slovanská osada. Bílovec je typické kolonizační město tzv. východoněmeckého typu. Vznikají další kolonizační osady Velké Albrechtice (*Gross Olbersdorf*) a Bravantice (1377 *Profandtsdorf*, později *Brosdorf*). Tyto dvě vsi spolu s Bílovcem, Jistebníkem a Butovicemi tvoří v 15. stol. německý jazykový ostrůvek, oddělený od německých osad Fulnecka osadami Studénka a Pustějov. Vokovi synové Drslav a Jan si rozdělili jeho dominium – Drslav drží Fulnek, Jan pak Nový Jičín, Helfštejn, biskupské léno Rožnov a panství Vsetín. Drslavův syn Vok získává v držení městečko a tvrz Štramberk s vesnicemi a v roce 1398 dosahuje Lacek z Kravař toho, že biskupská léna Skorotín, Hukovice, Mošnov, Nelhuble, Sedlnice a Albrechtice jsou přičleněna k panství novojičínskému. Benešem

z Kravař je r. 1389 založen klášter kanovníků sv. Augustina a je zakladatelem větve krumlovské pánů z Kravař, která drží Fulnek až do roku 1423, kdy zboží dědí Jan z Kravař a na Jičíně. Ten je od roku 1420 dědicem zboží jičínského a pozůstalosti po Lacku z Helfštejna a stává se tak vlastníkem nejrozsáhlejšího dominia na Moravě. V roce 1424 se žení s Anežkou Opavskou, dcerou opavského knížete Přemka Opavského, čelního představitele královské strany na Moravě a ve Slezsku a vůdčí osobnosti protihusitské strany na Moravě a ve Slezsku. Na základě závěti Jana z Kravař z 17.3.1423 dochází k dělení kravařského dominia. Jeho jádro dostává Ctibor z Cimburku na Křídle, Fulnek drží Anežka Opavská. Po smrti Ctibora z Cimburku dochází k rozpadu dominia. Majiteli Fulneku a Bílovce stávají se opavští vévodové a ti zásluhou aktivit Jiřího z Poděbrad v jejich sporu zboží ztrácejí. Jiří z Poděbrad zastavuje Fulnek Janu ze Žerotína a ten jej zapisuje roku 1480 do moravských zemských desek a od toho roku se Fulnek počítá k Moravě.

V tomto období dochází k počestování osad především v okolí Příbora. Na KRAVAŘSKU existuje v 15.stol. německý jazykový poloostrov navazující Oderskem a Vítkovskem (náležícím k vévodství Opavskému) na souvislé německé osídlení na severní Moravě a v západní části Opavského vévodství. Tento poloostrov tvoří Fulnek a osm obcí, navazující na obce Německý Jeseník, Mankoviče (*Mankendorf*) a Dolní Vražné, a výběžek tvořený obcemi Kunvald (*Kunewald* – nyní Kunín), Hukovice, Šenov (*Schönaue*), Žilina, Životice a Ženklaava. Dále jsou zde dva německé jazykové ostrůvky – Bílovec, Velké Albrechtice, Bravantice, Jistebník, Butovice – a Sedlnice, Mošnov, Neuhybl, Skortín. Nový Jičín se v pohusitském období stává městem českým, do roku 1578 je správa města česká a od roku 1450 je zde husitská fara, avšak po roce 1578 je správa Nového Jičína již v rukou německých měšťanů.

Německá města a vsi byly převážně katolické, fulnečtí augustiniáni udrželi natrvalo fulnecký farní kostel a některé venkovské kostely s výjimkou let 1590 – 1594 a 1608 – 1622 a tvořili jádro fulnecké inteligence. Avšak v 70. letech dochází ke změně, když do oblasti Fulnecka přicházejí **stoupenci sekty valdenských** z Braniborska a Pomořan, kde došlo v letech 1478-81 k jejich pronásledování, a usazují se ve Fulneku. Příliv těchto utečenců posílil pozice **českých bratří** na KRAVAŘSKU a vedl k jejich splynutí s **českými bratry**, kteří se většinou poněmčili. Valdenští se usazují rovněž v Jerlochovicích (*Gerlsdorf*), Kujavách, Hladkých Životicích (*Seitendorf*) a Jestřabí a jejich zásluhou dochází k poněmčení Jestřabí, Kletné, Grušovic a osídlení pustých Pohořílek (*Schimmelsdorf*). Na panství Žerotínů byli příslušníci této sekty pod ochranou. Přicházeli ještě v druhé třetině 16. stol. – **Marecké pokolení** – a usazují se v okolí Fulneku a Hranic. Dochází tak k posílení německého živlu a částečně jsou doplněny ztráty obyvatel z válek v 15. stol.

V druhé polovině 16.stol. převládalo ve Fulneku a na panství **luteránství**, zatímco u starých podobojí zůstalo jen několik stoupenců. Bratrský sbor (**Bruderhaus**) byl dobře dotován a tak dochází ve Fulneku před rokem 1546 k založení **bratrské školy**, která měla připravovat ty, které Jednota určila nebo doporučila ke studiu na německých nebo švýcarských školách. Na tuto školu přichází před rokem 1618 Jan Amos Komenský. Luteránské školy byly v té době v převážně německých městech Bílovec, Nový Jičín, Odry. Rekatolizace Fulnecka byla dokončena do roku 1655. Zbytky bratří se soustředily do Suchdola, Hladkých Životic, Stachovic, Kunvaldu, Žiliny a Ženklaavy, tedy na panství kunvaldské a novojičínské. Do těchto obcí zaslá Komenský z emigrace roku 1661 bratrský zpěvník. **Povědomí o Komenském bylo mezi Němci na KRAVAŘSKU velmi silné, silnější než mezi Čechy v Čechách, vědělo se, že Komenský ve sboru působil, bydlel a učil. Většina badatelů vycházela ze Zpráv fulneckého komisaře F.J.Jeschkeho (+1831).** S rostoucím pronásledováním evangelíků souvisí odchod mnohých - především z Kunvaldu, Suchdola, Žiliny a Ženklaavy - na Horní Lužici, kde roku 1722 založili na panství hraběte Zinzendorfa obec Ochranov (**Herrnhut**). Během pěti let zde vyrostla obec čítající 20 domů, školu a kolem 200 **moravských bratří (Mährische Brüder)**. **Moravští bratří** vyvíjeli misionářskou činnost v anglosaských zemích a jejich koloniích (město Nový Fulnek se nachází na Jamajce).

V období pobělohorském a po třicetileté válce dochází k osídlování pustých vsí a doosídlování některých obcí. Německou obcí se stává Pohoř a Bludovice a dochází ke spojení sedlnicko – mošnovského německého ostrůvku se souvislým německým osídlením na Fulneku a novojičínském jazykovém poloostrově. Mezi tímto souvislým německým osídlením a německých ostrůvkem Bílovecka leží dvě české Obce Studénka a Pustějov. Německým dosídlením Bítova a Staré Vsi došlo ke spojení Bílovecka se souvislým německým osídlením. České osídlení na Kravařsku si zachovaly jen české obce patřící k fulneckému klášteru – Prostějov, Jílovec, Děrné. Němci usídlení na Kravařsku patří k **jazykové skupině slezské se specifickými rysy kravařského nářečí**.

Studiem německé lidové kultury se zabýval přítel Josefa Dobrovského a profesor pražské university **Joseph Georg Meinert**, který v roce 1817 vydává **Der Fylgie. Alte teutsche Volkslieder in der Mundart des Kuhländchens**. Po tajném sňatku s Josefou Malabaila de Canal se usadil na zámku v Bartošovicích (*Partschendorf*), který drží až do své smrti v roce 1844. Bartošovice byly největší obcí KRAVAŘSKA a majitelka statku měla velmi dobré styky s hudbymilovnými šlechtickými kruhy v Praze.

Sousední zámek Sedlnice (*Sedlnitz*) byl v letech 1824 – 1855 oblíbeným sídlem slezského a německého básníka **Josepha von Eichendorff**.

Na zámku v Kunvaldu zakládá r. 1792 majitelka panství Walburga Gräfin Waldburg-Zeil, rozená Harrach von Rohrau, výchovný ústav pro chlapce a dívky, který v letech 1807 – 1809 navštěvoval rovněž **František Palacký**.

Mezi významné rodáky patří Sigmund Freud (Příbor – *Freiberg*) a Johann Georg Mendel (Hynčice – *Heinzendorf bei Odrau*)

Rozvoj kulturní je spojen s hospodářským rozvojem. KRAVAŘSKO se městy Fulnek a Nový Jičín stává již koncem 18.stol. centrem soukenické a vlnářské výroby na Moravě. V zemědělství vyniká dobytkařstvím a s KRAVAŘSKEM souvisí chov skotu kravařského plemene. V roce 1800 bylo bohatým krajem a svými 16.000 obyvateli na čtvereční míli jedním z nejhustěji osídleným krajem Moravy. Zprovoznění Severní dráhy Ferdinandovy (1847) vedlo k zakládání továren a dochází k přesunu obyvatelstva do měst. V Novém Jičíně je posílen český živel (1890 10.413 Němců k 957 Čechům, 1910 poměr 11.834 : 2.024 a 1921 poměr 28.635: 3.917), Fulnek je naopak zcela německý (jen 7 Čechů).

V Novém Jičíně vzniká jedno z nejstarších muzeí na Moravě a zásluhou lesníka z Fulneku Wilhelma Kattenera v 1887 je založeno *Kuhländer Museum*.

Národnostní střety vrcholí 30.10.1918 vyhlášením provincie SUDETENLAND, jejíž součástí se stává KRAVAŘSKO, její existence končí 19.12.1918. V následujícím období dochází k pronikání českého živlu do německého prostředí KRAVAŘSKA a mnoho obcí se mění ze zcela německých v obce německo – české. V roce 1938 se KRAVAŘSKO stává součástí odstoupeného území, které tvoří soudní okres Fulnek (14.885 ob.) a částí soudního okresů Nový Jičín (36.788 ob.) a Příbor (23.277 ob.). Většina obcí KRAVAŘSKA spadá pod Landkreis Neutitschein a sedm obcí je součástí Landkreis Wagstadt.

V roce 1945 začala československá vláda realizovat plán vyčištění území od německé národnostní skupiny. Již v noci ze 4. na 5.7.1945 (tedy před ukončením jednání v Postupimi) muselo 4.000 až 5.000 obyvatel německé národnosti bez předběžného ohlášení opustit Nový Jičín a bylo odsunuto do Pirny v sovětské okupační zóně. Od srpna 1945 se začíná organizovat vysídlování Němců do sběrných táborů. Dne 12.3.1946 vyjíždí z Bílovce první transport s 1.200 Němci do Mellrichstadtu a 13.3. z Nového Jičína s 1.199 Němci do Welzlaru. Od 1.4. do 25.9.1946 bylo vypraveno z Nového Jičína a Bílovce 25 transportů s 28.437 Němci do americké zóny. Část obyvatel KRAVAŘSKA byla zařazena do transportu z Oder (6 s 7.257 Němci) a z Vítkova (8 s 8.313 Němci). Poslední transport vyjel z Vítkova 21.10.1946 s 298 Němci.

Kraj ztrácí své původní hospodáře, kteří spojili svá srdce s půdou této země, nově příchozí hospodáři ne vždy se odevzdali této zemi, povětšinou jen brali. Mnohdy jen seschlé jabloně a vyvrácené kříže dávají tušit, že zde kdysi dávno žil hospodář, jenž své srdce dal této zemi. Kostí jeho však v této zemi nesměly spočinout.

Literatura:

- Chocholatý Gröger F., Genealogie opavských Přemyslovců 1255-1525, in: *Listy GHS, 6. řada, Praha, září 1978, s.129-130*
Vévoda Přemek Opavský, *Sborník příspěvků z II. Setkání..... Ostrava 1984, s. 104-109*
K otázce manželství Přemka Opavského, *Zpravodaj KGHO č. 20, Ostrava 1984, s. 67-71*
Die Herzoge von Troppau, Jägerndorf, Leobschütz und Ratibor, in: *Europäische Stammtafeln, Band III/1, Neu Folge, Marburg 1984, Taf. 18*
Herzog Przemko von Troppau im Lichte seiner Zeit, in: *Adler, Heft 9,10, 11, Wien 1985, s. 299-306, 333-343, 369-376*
Rody Opavska za vlády vévody Přemka Opavského..., *Sborník příspěvků IV. Setkání.. Ostrava 1989, s. 38-43*
Die heraldische Verzierung der Landtafelbücher des Fürstentums Troppau, in: *Adler, Heft 6, Wien 1990, s.197- 206*
Kravařsko-Kuhländchen, in: *E.Wojaczeková-Steffkeová, Ze země milované do země zaslíbené, ISE, Praha 1995, s.153-162*
Otter Jiří: Úděl česko-německého susedství, *EMAN Heršpice 1994*

Franz Chocholatý Gröger Bc., fwgroeger@seznam.cz
Pardubice, červen 2005

Redakčně upraveno a na www.go-east-mission.de uveřejněno v lednu 2007 se svolením autora.